

Djumayeva Moxira Abdug'afforovna

Jizzax viloyati Jizzax shahar 13-maktab

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozishda so'zlarni xato yozishining ba'zibir sabablari, o'quvchilarni imlo qoidalari bilan tanishtish va shuningdek, to'g'ri hamda tez yozishga o'rgatish. O'quvchilarning yozishini kuzatish natijasida qaysi so'zlarda ko'p xato yozganligini o'rganib chiqib, ularni ustida ishlash. Imloviy sezgirlikni o'stirish bo'yicha so'z yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Boshlang'ich sinf, imlo qoidalari, to'g'ri yozish, xato yozilgan so'zlar, imloviy sezgirlik.*

KIRISH

Yurtimizda oldimizga qo'ygan ezgu g'oya va maqsadlarimizni amalga oshirish yo'lida voyaga yetayotgan, o'sib ulg'ayayotgan yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlab ularning ijodiy komol topish yo'lida boshlang'ich ta'limning o'rni katta va juda muhim hisoblanadi, sababi barkamol shaxslarni tarbiyalashda boshlang'ich ta'lim poydevor vazifani bajarib keladi. O'sib kelayotgan bolalarni komil shaxslar sifatida tayyorlash hozirgi kunning eng muhim va dolzarb muammosi hisoblanadi. Bilim olish ko'nikmasini rivojlantirishda boshlang'ich sinf muhim bosqich vazifasini bajaradi. Sovodxonlikning asosiy vazifasi to'g'ri yozish va to'g'ri o'qish ekanligini barchamiz bilamiz. To'g'ri yozishda imlo qoidalarini yaxshi bilishi talab etiladi. Uni yaxshi o'rgatish esa boshlang'ich sinf o'qituvchisidan katta malaka va mehnat talab etadi.

MATERIALLAR TAHLILI VA USULLAR

O'quvchilarda to'g'ri yozuv malakasini shakillantirish grammatik nazariyani va imlo qoidasini o'zlashtirishga asoslanadi. Imlo qoidalari bir so'znigina emas, balki umumiylik mavjud bo'lgan butun so'zlar guruhining yozilishini tartibga soladi. Bu xususiyati bilan u qoida xat yozuvchini har bir so'zni yodida saqlash xotirlashdan qutqaradi va qoidaga amal qilib, belgilangan qoidaga muvofiq butun so'zlar guruhini yozish imkonini tashkil etadi. Imloda savodxonlikning ahamiyati juda yuqori. Imlo so'zi yunoncha to'g'ri yozaman ma'nosini anglatishi barchaga ma'lum. Imlo -bu jamiyat qabul qiladigan va ijtimoiy jarayonlarda ishlatadigan, tarixan shakllangan qoidalar va imlolar tizimi hisoblanadi. Imloning maqsadi-yozma muloqatning qulay vositasi bo'lib xizmat qilish, shu sababdan uning bevosita maqsadi nutq mazmunini to'g'ri va aniq yetkazish, muayyan fikirlarni ifodalashdir. Imlo savodxonligining ahamiyati ijtimoiy nuqtaiy nazardan ko'rib chiqiladi. Insonning umumiy madaniyatining bir qismi sifatida, shaxsning ta'lim va tarbiya

belgisi sifatida, shuningdek nutq va funktsional jihatlarida nutq muommolarini hal qilish vositasi tariqasida ko'rib chiqiladi. To'g'ri yozishni o'rganish boshlang'ich sinf bolalari uchun eng ahamiyatli jarayon ekanligi butun jahon tajribasidan ayon. To'g'ri o'qiy olmaydigan bola to'g'ri yozishni ham bilmaslihi tabiiy. Aksincha to'g'ri yoza olmasa to'g'ri o'qiy olmaydi. Bu ularning kelajakdagi o'qishiga yomon ta'sir ko'rsatishi mumkin. Dastlab har bir so'z, uning o'qilishi, yozilishi bo'yicha ish olib borib, keyin grammatik qoidaga tegishli mavzular o'tiladi. Masalan; "Gap mavzusini o'tishda gapni to'g'ri ko'chirib yozish, gapni bosh harfdan boshlab yozish, gapning oxiriga nuqta qo'y" va boshqa sodda qoidalar bo'yicha ishlaydi. K.D.Uchinskiy ta'kidlab o'tganidek: "Faqat grammatikani o'rganish orqaligina o'quvchilarni savodxonlikka o'rgata olmaymiz, grammatikaga asoslangan amaliy ishlarni ham bajarish kerak. Ikkalasini barobar o'zlashtirish orqaligina maqsadga erisha oladi. O'quvchilarni to'g'ri yozishga birdaniga o'rgatish qiyin. Sababi;

Birinchidan. Gapirish o'ylashga bog'liq, shuning uchun dastlab, bolaning sintaksis tamonidan gapni to'g'ri tuza bilishi stilistik tamonidan esa so'zlarni o'rni-o'rnida to'g'ri qo'llay bilishi bilan bog'liq hisoblanadi.

Ikkinchidan. Bolalarni to'g'ri yozishga o'rgatish, unga ko'niktirish qiyin ishligi barchaga ma'lum. Sababi, o'qituvchi sodda mashqdan boshlab, bolalarning ijodiy ish ishlash davri orasidagi yo'lni amaliy tarafdin bosib o'tadi. Bu esa so'zni fonetik va morfemik jihatdan analiz qilish, degan gap. Bu maktabga kelgan kundan boshlab boshlang'ich sinfni tamomlash orasidagi bosib o'tiladigan yo'l.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'quvchilarda to'g'ri yozuv malakasini shakllantirish grammatik nazariyani va imlo qoidasini o'zlashtirishga asoslanadi. Imlo qoidalari bir so'znigina emas, balki umumiylik mavjud bo'lgan butun so'zlar guruhining yozilishini tartibga soladi. Bu xususiyati bilan u qoida xat yozuvchini har bir so'zni yodda saqlash, xotirlashdan qutqaradi va qoidaga amal qilib, belgilangan qoidaga muvofiq butun so'zlar guruhini yozish imkonini yaratadi. Imlo qoidasi grammatik umumiylik asosida birlashgan so'zlarning yozilishini bir xillashtirishga yordam beradi. Bu yozma ravishdagi aloqani yengillashtiradi va imlo qoidalarining ijtimoiy ahamiyatini oshiradi. Imlo qoidalarini grammatik, fonetik, so'z yasalishiga oid materiallarni ma'lum darajada bilmasdan turib o'zlashtirish mumkin emas. Grammatik nazariya imlo qoidalari uchun poydevor hisoblanadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflarda imlo qoidasi shu qoidaga asos bo'ladigan grammatik uch nazariyaga bog'liq xolda o'rganiladi. Masalan, shakl yasovchi qo'shimchalarning yozilishi haqidagi qoidalar «Ot», «Sifat», «Son», «Kishlik olmoshlari», «Fe'l» mavzulari ichiga kiritilgan. Materialning bunday joylashtirilishi grammatika bilan orfografiyani bir-biriga bog'liq holda o'rganishni ta'minlaydi. Imlo qoidasi bevosita grammatik nazariya elementlaridan so'ng o'rganiladi. Masalan, otlarning kelishiklar bilan turlanishi o'rganilgach, kelishik qo'shimchalarining yozilishi haqidagi ko'nikma shakllantiriladi. «Sifat» mavzusini

o'rganish -roq qo'shimchasining va qip-qizil, yumyumaloq kabi sifatlarning yozilishiga, «Fe'l» mavzusini o'rganish bo'lishsizlik (~ma) va o'tgan zamon (-di) qo'shimchalarining

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, imlo qoidalari o'quvchilarning to'g'ri yozishida ham savodxonligini oshirishida ham muhim vazifani bajaradi. Xatolarni tuzatish ustida ham, maktab tajribasiga qarasa har xil ekanligini ko'ramiz. Bunday jarayonlarni bo'lmasligi uchun o'qituvchi ham shakllangan bo'lishi kerak. Ayrim tajiribali o'qituvchilar quyidagicha belgilarni qo'llanadi. Agar so'zni tog'ri yoza olmasa, uning tog'ri shakli o'qituvchi tomonidan ko'rsatiladi. Harfdan xato yuborsa, qizil siyoh bilan ustiga, yoki chap tarafga yoki o'ng tarafga tog'ri so'zni va harfni yozib ko'rsatadi. Ayrim vaqitlarda qizil siyoh bilan xarfning yoki so'zning tagini chizib qo'yadi. O'quvchining o'zin tuzatishga imkoniyat beradi. So'ng o'qituvchi o'quvchilarning daftarida ketgan xatolarini hisobga olib, keyingi darsda tahlil etadi. O'quvchilarning daftarlarini tekshirish faqat to'g'ri yozishiga aloqador bo'lib qolmasdan, ularning tarbiyaviy tarafdin ham kuzatib boradi bunda; daftarini ushlab tutish, tog'ri, chiroyli, toza yozish ko'nikmalarini shakllantirish, mehnat sevuchanlik, onglilik, etiborli bolishi. zukkolikka o'rgatib, ko'niktirib borishni nazarda tutib ishlash zurrur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullaeva Q va boshqalar, "Savod o'rganish darslari", Toshkent-1996.
2. U.Jabbarova "Zamonaviy texnologiyalardan foydalanib ona tilini oqitish.
3. R.Ikromova, X.G'ulomova, Sh.Yo'ldasheva, D.Shodmonqulova, "4-sinf ona tili" darsligi, Toshkent-2017.
4. A.Pirniyazova, Q.Pirniyazov, K.Bekniyazov, "Boshlang'ich sinf ona tilini oqitish metodikasi", Toshkent-2018